

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 658.15

Білоусов О.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та економічної теорії,
Міжнародний університет бізнесу і права

Дикий О.В.,
доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри міжнародних
економічних відносин та економічної теорії,
Міжнародний університет бізнесу і права

Bilousov Olexiy,
Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department
International Economic Relations and Economic Theory,
International University of Business and Law

Dikiy Olexander,
Doctor of Economics Associate Professor,
Professor of the Department International
Economic Relations and Economic Theory,
International University of Business and Law

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Білоусов О.М., Дикий О.В. Зовнішньоекономічні аспекти розвитку промисловості України. У статті розглянуто аспекти зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств України. Представлено бачення розвитку української промисловості та обґрунтовано її конкурентоспроможність. Окреслено основні проблемні питання розвитку промислового комплексу. Проведено статистичний аналіз та визначено частку переробної промисловості у ВВП України та країн ЄС. Приділено увагу смарт-технологіям та визначено, що такі, як платформа «Індустрія 4.0», стосуються саме технологій у виробництві. Актуалізовано роль зовнішньоекономічних аспектів розвитку промисловості країни. Зосереджено увагу на сучасному стані розвитку міжнародної торгівлі вітчизняної промисловості та визначено вплив певних загрозливих та сприятливих викликів на її розвиток. Запропоновано відповідні напрями та заходи щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств, ураховуючи зовнішньоекономічні аспекти.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, конкурентоспроможність, промисловість, промислові підприємства, міжнародна торгівля, платформа «Індустрія 4.0».

Белоусов А.Н., Дикий А.В. Внешнеэкономические аспекты развития промышленности Украины. В статье рассмотрены аспекты внешнеэкономической деятельности промышленных предприятий Украины. Представлено видение развития украинской промышленности и обоснована ее конкурентоспособность. Определены основные проблемные вопросы развития промышленности. Проведен статистический анализ и определена доля перерабатывающей промышленности в ВВП Украины и стран ЕС. Уделено внимание смарт-технологиям, таким как платформа «Индустрия 4.0», и определено, что она касается именно технологий в производстве. Актуализирована роль внешнеэкономических аспектов развития промышленности страны. Сосредоточено внимание на современном состоянии развития международной торговли отечественной промышленностью и определено влияние угрожающих и благоприятных вызовов на ее развитие. Предложены соответствующие направления и меры по повышению конкурентоспособности отечественных промышленных предприятий.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, конкурентоспособность, промышленность, международная торговля, промышленные предприятия, платформа «Индустрия 4.0».

Bilousov Olexiy, Dikiy Olexander. Foreign economic aspects of development of industry of Ukraine.

The article deals with aspects of foreign economic activity of industrial enterprises of Ukraine. The vision of development of Ukrainian industry is presented and its competitiveness is substantiated. The main problems of industrial development are outlined. A statistical analysis is conducted and the share of manufacturing in GDP in the EU and Ukraine is determined. Attention was paid to the Industry 4.0 platform and determined that it was related to manufacturing technologies. The role of foreign economic aspects of the country's industry development has been updated. The foreign experience of the countries: USA, Germany, France, Turkey, which use smart technologies at industrial enterprises, is studied. It is determined that for the further successful development of the industry new directions are needed: updated tax conditions, attraction of financial investments, creation of new techno-parks, introduction of a culture of innovation, development and cooperation in the whole in an industrial complex. Considering the situation, it is determined that in order to preserve and enhance the competitiveness of Ukrainian products in the world market, it is necessary to increase the productivity and quality of industrial production in Ukraine, which will be provided with international quality standards. Studies have shown that export diversification could strengthen the economic sustainability of industry and accelerate the transfer of the latest domestic production technologies. The attention is given to the current state of development of international trade of domestic industry and the influence of certain threatening and favorable challenges on its development. The following directions and measures are proposed to increase the competitiveness of domestic industrial enterprises: to create certain conditions for ensuring access of domestic industrial enterprises to production resources at competitive prices; develop the infrastructure of the industrial goods market and regulate the activity in the field of internal trade; promotion and promotion of Ukrainian industrial products in domestic and foreign markets; improving marketing policies in the industry and more.

Key words: foreign economic activity, competitiveness, industry, international trade, industrial enterprises, Industry 4.0 platform.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Упродовж багатьох років представники вітчизняної промисловості та науки говорять про необхідність перетворень у промисловому секторі, визначення пріоритетних галузей та застосування інструментів державної політики, про перспективи подальшої інноваційної та технологічної модернізації, інвестиційної підтримки, вдосконалення системи підготовки кадрів відповідно до потреб промисловості, шляхів поглиблення глобальних зв'язків у сфері виробництва та реалізації вітчизняної продукції. Питання розвитку промислових підприємств є одним із найактуальніших, ураховуючи важливість забезпечення зростання та оновлення економіки України.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Зовнішньоекономічні аспекти розвитку промислового комплексу України більшістю дослідників розглядаються як процеси перетворення існуючої системи міжнародних господарських зв'язків у цілому. Серед низки робіт варто згадати наукові дослідження Ю.М. Бабака, М.М. Гапочки, І.М. Комарницького, А.А. Мазаракі, В.Г. Ткаченко, Л.М. Федорця, О.О. Фоменко, В.П. Шпички та ін. Разом із тим залишаються поза увагою питання стратегічного бачення необхідних перетворень вітчизняної промисловості, де одним із вагомих чинників впливу є саме зовнішньоекономічна діяльність суб'єктів ринку.

Формулювання завдання дослідження. У статті поставлено за мету дослідити зовнішньоекономічні аспекти та їхній вплив на розвиток підприємств вітчизняної промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проблемні питання розвитку промисловості знаходяться у центрі обговорень на рівні урядовців та політиків, бізнесу та науковців, експертів

та суспільства. Хочеться відзначити, що їхні погляди і позиції стосовно цього дуже відрізняються.

Поки що в Україні не сформовано цілісного і системного уявлення про напрями необхідних трансформацій та завдання розвитку, яке б сприймалося усіма економічними агентами та зацікавленими особами як узгоджена програма перетворень [1].

За останні декілька років урядом було навіть розроблено «Стратегію розвитку промисловості», але прийняття цього документа так і не відбулося. Зважаючи на членство нашої країни в СОТ та в розрізі Угоди про асоціацію з ЄС необхідно враховувати низку обмежень щодо надання державної допомоги суб'єктам господарювання, визначених такими документами. На думку науковців та промисловців, сьогодні можливим шляхом стимулювання розвитку промисловості без порушення міжнародних зобов'язань може бути перехід до Industry 4.0 («Індустрія 4.0») [2; 3].

Термін Industry 4.0 з'явився в Україні в 2014 р. і запозичений у Німеччини (її стратегія розвитку до 2020 р.). Таку програму можна розуміти як «скоординовану державну ініціативу з мобілізації всіх національних ресурсів із метою прискорення технологічних змін та утримання німецького лідерства у світовій конкуренції» [3]. Тобто платформа стосується саме технологій у виробництві, промислових секторів. «Індустрія 4.0» включає у себе декілька тисяч компаній, що об'єдналися навколо напрямів досліджень, інновацій, навчання тощо у сфері виробничих технологій. Зауважимо, що останніми роками німці та американці говорять про абсолютно нові підходи компаній до ведення бізнесу. Варто відзначити, що в 2015 р. першу десятку найбагатших компаній очолили софтверні та сервісні компанії [2; 3].

Сьогодні подібні платформи існують у різних країнах. Так, у США розвивається напрям Digital у всіх сферах, а в промисловій автоматизації їх ініціатива Industrial 4.0 об'єднала десятки відомих брендів у консорціумі з такою ж назвою, і сьогодні вони об'єдналися

з платформою Industrie 4.0. Франція запустила на державному рівні ініціативу The Industry of the Future, яка об'єднує 34 ініціативи, спрямовані на різні сфери економіки країни. У Туреччині залучають інвесторів у технопарки в рамках європейської ініціативи Factory of the Future [2; 3].

За даними звіту WEF, Україна не попала в перелік 43-х країн, які є першими бенефіціарами Четвертої промислової революції. Україна поки що визначає свій шлях у розвитку промисловості. Сьогодні великі замовники, що є першими інноваторами вітчизняної промисловості, пропонують низку нових напрямів розвитку промисловості, які б дали можливість рухати сучасне виробництво (інше оподаткування, нові умови залучення інвестицій, створення технопарків, культура інновацій, розвиток та співпраця у цілому) [2; 3].

Розглянемо більш детально стан розвитку вітчизняної промисловості, яка є центральною ознакою нинішнього економічного розвитку в усьому світі. Вона має найбільший вплив на економіку країн із різним рівнем економічного розвитку, виробляючи значну частину ВВП, при цьому «активно стимулюючи інноваційну діяльність, гарантуючи одержання великої частки експортних доходів, створюючи та підтримуючи мільйони робочих місць, наповнюючи податковими платежами державну скарбницю, формуючи тим самим фундамент для сталого соціально-економічного розвитку країн» [2].

Як відомо, рівень розвитку промисловості можна оцінювати і через її внесок до ВВП. Відповідно до результатів проведеного статистичного аналізу, у 2017 р. переробною промисловістю було сформовано 23% ВВП, а іншими її галузями ще понад 10% економіки. Порівняння проводилися з 2012 по 2017 р., і частка переробної промисловості у ВВП перевищила рівень 2012 р. (22%), але не досягла рівня 2007 р. (рис. 1).

У цілому роль вітчизняної промисловості у формуванні ВВП є значною, якщо порівняти з країнами ЄС. Так, у країнах Європи частка переробної промисло-

вості була на рівні 9–10% у Великій Британії та Греції, 18–22% – у Німеччині, Ірландії, Словенії, Словаччині, Польщі, Чехії, Румунії, Угорщині [2; 5]. Необхідно врахувати і той факт, що на промисловість припадає 75% від загальної суми податків на виробництво (враховується у ВВП), і ця картина не повністю відображає внесок промисловості в національну економіку. Хочеться відзначити, що, на жаль, в Україні машинобудування за внеском до економіки теж відстає від більшості країн ЄС.

З огляду на ситуацію в промисловості України, для збереження конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку нам необхідно підвищити продуктивність та якість промислового виробництва.

Зовнішньоекономічні аспекти розвитку промисловості країни є вкрай важливими, оскільки зовнішньоекономічна діяльність знаходиться під впливом тенденцій міжнародної торгівлі, яка відіграє важливу роль в економіці (у 2017 р. для стабілізації ситуації на фінансовому ринку країни було використано валютні надходження від промислового експорту в сумі 32,98 млрд. дол. США; частка експорту промислових товарів у ВВП становила 29,4%; прямі інвестиції у промисловість – 10,69 млрд. дол. США) [2; 4].

Сучасний стан розвитку міжнародної торгівлі вітчизняної промисловості формується під впливом певних викликів (рис. 2).

Незважаючи на визначені виклики, українська економіка є доволі відкритою, а її рівень – досить високим. Це означає, що диверсифікація експорту могла б зміцнити економічну стійкість промисловості та прискорити передачу новітніх технологій вітчизняного виробництва.

Важливим є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції промисловості, зміцнення потужних національних брендів готової продукції. Для цього необхідно окреслити відповідні напрями та визначити заходи, які полягають у [6; 2; 7]:

1) створенні умов для забезпечення доступу вітчизняних підприємств промисловості до виробничих

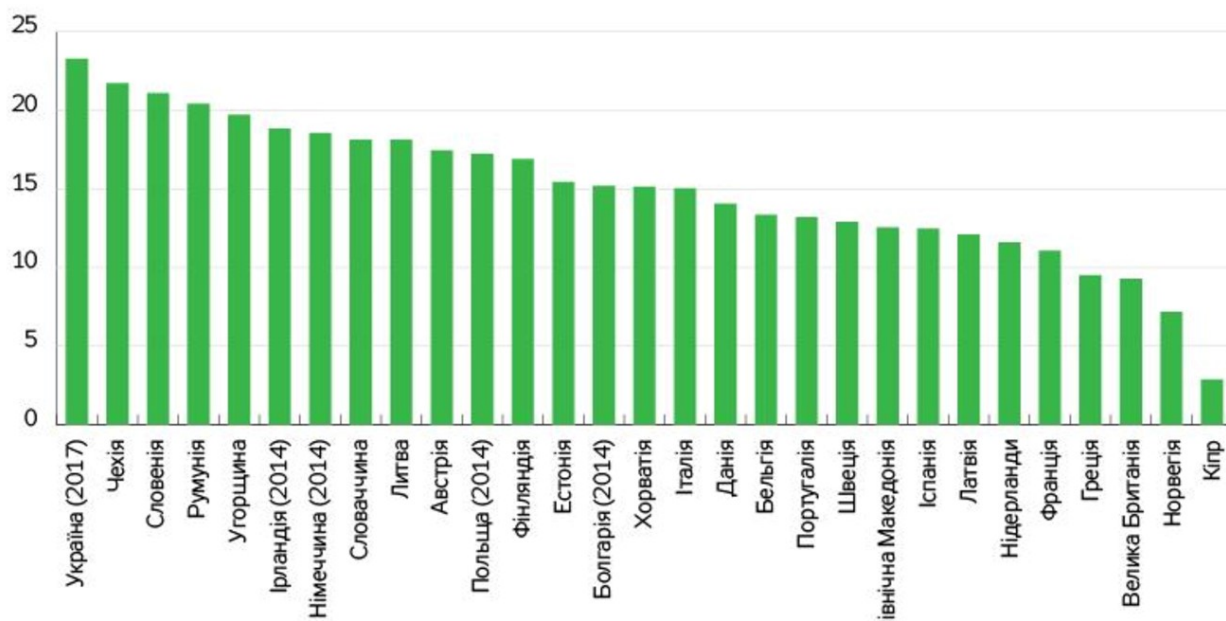

Рис. 1. Частка переробної промисловості у ВВП України та країн ЄС, % від ВВП

Джерело: систематизовано за [4]

Рис. 2. Вплив загрозливих та сприятливих викликів на міжнародну торгівлю вітчизняної промисловості
Джерело: систематизовано за матеріалами [3; 5]

ресурсів за конкурентними цінами, що сприятиме зниженню собівартості кінцевої продукції галузі та налагодженню повного циклу виробництва;

2) розвитку інфраструктури ринку товарів промисловості та регулюванні діяльності у сфері внутрішньої торгівлі, що забезпечить доступ вітчизняних виробників до торговельних мереж та сприятиме створенню ефективної системи збуту продукції вітчизняного виробництва;

3) забезпеченні державної підтримки популяризації та просування української продукції промисловості на внутрішньому та зовнішніх ринках, удосконаленні маркетингової політики у галузі.

Окрім того, доцільно було б розробити «Стратегію розвитку промисловості», яка б урахувала розвиток інтелектуального, наукового, виробничого і кадрового потенціалу регіонів, перетворивши їх на регіони кре-

ативної економіки, в основі якого будуть знання, нові моделі розвитку, нові типи соціальних відносин, нова культурна парадигма.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Ураховуючи все вищезгадане, можна зробити висновок, що сьогодні вже стає зрозумілим, що саме смарт-індустрія («Індустрія 4.0») має становити фундамент подальшого розвитку економіки України. Це означає, що розвиток національної промисловості має спиратися на посилення ролі знань, інновацій та інформаційних технологій як головних чинників економічного зростання. Сама промисловість має розглядатися як індустріальний базис відродження економіки, зростання соціальних стандартів і безпеки країни. На державному та регіональному рівнях рекомендовано створити сприятливі законодавчо-правові умови, які б гармонізувалися з європейськими.

Список використаних джерел:

1. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки: науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Л.В. Дейнеко ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України». Київ, 2018. 158 с.
2. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій : офіційний сайт. URL : http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products?pid=6184 (дата звернення: 19.12.2019).
3. Індустрія 4.0 в Україні : офіційний сайт. URL : <https://industry4-0-ukraine.com.ua/> (дата звернення: 12.12.2019).
4. Держстат України : офіційний сайт. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.12.2019).
5. Асоціація підприємств промислової автоматизації України : офіційний сайт. URL : <https://appau.org.ua/publications/industry4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/> (дата звернення: 02.12.2019).
6. Комарницький І.М. Сучасний стан розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств легкої промисловості. *Інноваційна економіка*. 2013. № 5(43). С. 59–63.
7. Мазаракі А., Мельник Т., Ізовіт В. Легка промисловість України: стан, проблеми експорту та імпорту товарів. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. № 3. С. 5–13.

References:

1. Rozvytok promyslovosti dlja zabezpechennja zrostannjata onovlennja ukrajinsjkoji ekonomiky: naukovo-analitychna dopovidj (2018) [Industry Development to Ensure Growth and Renewal of the Ukrainian Economy: A Scientific and Analytical Report] / zared. d-raekon. nauk Dejneko L.V. ; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. taproghnozuv. NAN Ukrainy». K. pp. 158.
2. Instytut ekonomichnykh doslidzhenj ta politychnykh konsuljtacij: oficijnyjsajt (2018) [Institute for Economic Research and Policy Consulting: official site]. URL: http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products?pid=6184 (accessed:19.12.2019).
3. Industrija 4.0 v Ukraini: oficijnyj sajt (2019) [Industry 4.0 in Ukraine: official site]. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/> (accessed:12.12.2019).
4. Derzhstat Ukrainy: oficijnyj sajt(2019). [State Statistics Committee of Ukraine: official site]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed:09.12.2019).
5. Asociaija Pidpryjemstv Promyslovoji Avtomatyzaciji Ukrainy: oficijnyj sajt (2019).[Association of Industrial Automation Enterprises of Ukraine: official site]. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/> (accessed:02.12.2019).
6. Komarnycjkyj I.M. (2013). Suchasnyj stan rozvytku zovnishnjo ekonomichnoji dijalnosti vitchyznjanykh pidpryjemstv legghkoji promyslovosti [The current state of development of foreign economic activity of domestic enterprises of light industry] *Innovacijna ekonomika: vseukrajinsjkyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal*. No. 5(43). pp. 59–63.
7. Mazarak A., Meljnyk T. (2011). Leghka promyslovistj Ukrainy: stan, problemy eksportu ta importu variv. [Light industry of Ukraine: state, problems of export and import of goods] *Visnyk Kyjivskojogo nacionalnogho torgho veljno-ekonomichnogho universytetu*. No. 3. pp. 5–13.